

Agnieszka Piwnicka-Jagielska

Koło artystyczno-literackie – „Stowarzyszenie Umarłych Poetów”

Scientific Bulletin of Chełm - Section of Pedagogy nr 1, 139-144

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KOŁO ARTYSTYCZNO-LITERACKIE – „STOWARZYSZENIE UMARŁYCH POETÓW”

AGNIESZKA PIWNICKA-JAGIELSKA

Gimnazjum nr 1 im. Jana Pawła II w Świdniku

Cele i zadania współczesnej szkoły są bardzo różnorodne. Podstawowymi dokumentami, które je precyzują są: ustawa o systemie oświaty¹ oraz podstawa programowa opracowana dla poszczególnych etapów kształcenia². W podstawie programowej kształcenia ogólnego dla III i IV etapu edukacyjnego czytamy m.in.:

„Celem kształcenia ogólnego na III i IV etapie edukacyjnym jest: 1) przyswojenie przez uczniów określonego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyk; 2) zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań **rozwiązywania problemów**; 3) **kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie**”.

W związku z takimi zapisami współczesny uczeń musi nabyć szereg umiejętności³, które przygotowują go: do zdania egzaminu gimnazjalnego oraz do dorosłego życia

---

1 Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty, obowiązuje od 2 grudnia 2004 roku.

2 W niniejszym artykule przytaczam informacje zawarte w załączniku nr 4: podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego, gdyż interesuje mnie trzeci etap edukacyjny – gimnazjum. Obecnie w gimnazjum obowiązują jeszcze dwa dokumenty, tzw. stara i nowa podstawa.

3 Biorąc pod uwagę specyfikę przedmiotów humanistycznych, do podstawowych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego na III i IV etapie edukacyjnym należą: 1) czytanie – **umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów, w tym tekstów kultury, prowadząca do osiągnięcia własnych celów, rozwoju osobowego oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa**; 2) **myślenie naukowe – umiejętność wykorzystania wiedzy o charakterze naukowym do identyfikowania i rozwiązywania problemów, a także formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa**; 3) **umiejętność komunikowania się języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie**; 4) **umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi**; 5) **umiejętność wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji**; 6) **umiejętność rozpoznawania własnych potrzeb edukacyjnych oraz uczenia się**; 7) **umiejętność pracy zespołowej**. Szczegółowe umiejętności związane z treściami nauczania przedmiotu – język polski znajdują się na stronach: 6-10 niniejszego dokumentu.

i sprawnego funkcjonowania w społeczeństwie. Oba te zadania, tak ważne dla młodego człowieka, wymagają nieco innego typu kształcenia. Gimnazjalista dobrze zda egzamin, jeśli rozwiąże określoną liczbę testów. Każdy test skonstruowany jest podobnie, według standardów wymagań egzaminacyjnych⁴, które uwzględniają konkretne umiejętności, dlatego systematyczne rozwiązywanie zdań testowych jest kluczem do sukcesu, gdyż pozwala opanować schemat i oswoić się z narzędziem, jakim jest test⁵. Opanowanie schematu wpisanego w konstrukcję testu (dokument standardowy) ułatwia osiągnięcie satysfakcjonującego wyniku na egzaminie gimnazjalnym, nie przygotowuje jednak w pełni do sprawnego włączenia się młodego człowieka w dorosłe życie i funkcjonowanie w społeczeństwie zdominowanym przez europejski kryzys. Wszyscy prognostycy rynku pracy są zgodni, iż przyszły pracownik musi być niezwykle elastyczny i przygotować się na wielokrotne zmiany zajęcia. O jednym miejscu pracy na całe życie, trzeba zapomnieć. W związku z powyższym przed szkołą otwiera się bardzo ważne zadanie – musi nauczyć twórczego myślenia i kreatywności, by uczeń jako przyszły pracownik mógł sprostać zmieniającym się na rynku pracy warunkom. Można to osiągnąć w różny sposób, gdyż nauczyciel dysponuje szerokim spektrum możliwości: od stosowania metod aktywizujących na zajęciach lekcyjnych, przez realizację projektów edukacyjnych – *novum MEN*⁶, po oryginalne, uwzględniające indywidualne możliwości i potrzeby gimnazjalistów zajęcia pozalekcyjne, którym chciałabym poświęcić nieco więcej uwagi.

„Stowarzyszenie Umarłych Poetów” to przemyślana i oryginalna nazwa⁷ zajęć pozalekcyjnych realizowanych w oparciu o program artystyczno-literacki napisany przeze mnie we współpracy z nauczycielem sztuki⁸, adresowany do wszystkich uczniów gimnazjum, zwłaszcza tych, którzy pragną twórczo się rozwijać poprzez obcowanie ze sztuką.

---

4 Zakres wymagań egzaminacyjnych wyznaczają standardy egzaminacyjne z poszczególnych przedmiotów zatwierdzone przez Ministra Edukacji Narodowej i opublikowane w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 września 2007 r. [w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania egzaminów eksternistycznych](#). Standardy są zgodne z podstawą programową dla poszczególnych przedmiotów z zakresu szkoły podstawowej, gimnazjum i liceum ogólnokształcącego. Standardy wymagań będące podstawą przeprowadzania egzaminu w ostatnim roku nauki w gimnazjum zawiera załącznik do rozporządzenia MEN z dn. 28.08.2007 r.

5 Nie znaczy to oczywiście, że należy preferować tzw. uczenie pod testy. Umiejętności określone w standardach egzaminacyjnych należy kształcić w sposób możliwie najbardziej aktywizujący ucznia, gdyż wiedza zdobyta poprzez działanie jest zdecydowanie łatwiej przyswajana i pozostaje na dłużej w pamięci.

6 Praca metodą projektów w szkole sięga XX-lecia międzywojennego, nauczyciele od lat wykorzystują tę metodę w swojej pracy dydaktycznej, obecnie jest to po prostu obligatoryjne. Osobiście korzystam z tej metody od początku swojej pracy w gimnazjum (10 lat).

7 Tytuł programu nawiązuje do kultowej książki N. Kleinbaum „Stowarzyszenie umarłych poetów”, a mottem programu są słowa Epikura „carpe diem” najpiękniej wytłumaczone przez głównego bohatera lektury – Johna Kaetinga: „Chwytajcie dzień, uczynicie swoje życie niezwykłym” oraz słowa Białostockiego: „Sztuka cenniejsza niż złoto”.

8 Program „Stowarzyszenie Umarłych Poetów” stworzyłam we współpracy z nauczycielem sztuki – p. Anną Niedzielską. Program został zatwierdzony do realizacji przez dyrektor naszej szkoły w marcu 2004 r. i jest realizowany od września 2005 r.

Początkowo program łączył w sobie treści z zakresu literatury i sztuki. Podstawowym celem zajęć było kształtowanie umiejętności przekładu dzieła plastycznego lub muzycznego na język literacki (poezja, proza), ewentualnie odwrotnie⁹. Program miał uwrażliwiać na sztukę, uświadamiać uczniom ich predyspozycje, zwiększać poczucie własnej wartości i dawać satysfakcję z osobistego rozwoju. W związku z powyższym cele programu podzielono na dwie podstawowe kategorie. Pierwsza dotyczyła kształtowania u ucznia potrzeby obcowania z kulturą wysoką, a druga – umożliwiała gimnazjalistom (członkom szkolnego kółka artystyczno-literackiego) uczestnictwo w kulturze.

Treści szczegółowe programu związane z realizacją pierwszej kategorii celów skupiały się wokół poznawania specyfiki sztuki i literatury (wyjazdy na wystawy, analiza i interpretacja tekstów literackich i plastycznych, zaproponowanych przez uczniów i autorów programu, przekład tekstów literackich na język plastyki i muzyki), pogłębiania wiedzy z zakresu teorii literatury i sztuki, doskonalenia umiejętności świadomego odbioru dzieł literackich i plastycznych wybitnych twórców i własnych, wyrażania opinii i emocji. Jednocześnie podstawowym założeniem było kształtowanie u uczniów twórczego myślenia oraz rozwijanie oryginalności i kreatywności, a także poszerzanie i doskonalenie warsztatu w zakresie malarstwa, rysunku i analizy dzieła literackiego bądź innego tekstu kultury. Realizację drugiej kategorii zadań umożliwiały przygotowane w ramach koła analizy i interpretacje własnych wytworów sztuki zarówno z zakresu plastyki, jak i literatury.

W związku z powyższym program zakładał następujące cele ogólne:

- kształtowanie wrażliwości artystycznej i rozwój umiejętności twórczych uczniów;
- kształtowanie umiejętności przetwarzania dzieła literackiego na język plastyki i muzyki lub tworzenia własnych utworów pod wpływem dzieł muzycznych, ewentualnie obrazów mistrzów;
- poszerzanie wiedzy z zakresu teorii literatury i sztuki;
- kształtowanie umiejętności pracy nad tekstem literackim i innym tekstem kultury;
- uwrażliwianie na piękno języka poezji bądź szerzej – dzieła sztuki.

Cele operacyjne (precyzujące konkretne czynności), zgodnie z którymi uczeń:

- rozwija własną kreatywność;
- uczy się twórczego myślenia;
- rozbudza zainteresowania sztuką – plastyką, muzyką, słowem;
- dostrzega rolę wyobraźni w codziennym życiu;
- poszerza i doskonali warsztat w zakresie malarstwa, rysunku itp.;

---

9 Próbkę odzwierciedlenia tego, co działo się na zajęciach stanowi krótka rymowanka autorstwa jednej z uczestniczek zajęć – uczennicy klasy drugiej: Łatwo jest wiązać wiersze z muzyką / kiedy wśród poezji usłyszysz nutkę cichą / kiedy barwami przesiąknie opowiadania / kiedy tęczą stanie się pisanie / kiedy literki zaczną tańczyć w takt muzyki / kiedy pomieszają się poetów i artystów języki.

- dokonuje analizy i interpretacji utworu poetyckiego;
- posługuje się odpowiednią terminologią teoretycznoliteracką;
- na podstawie analiz wyprowadza wnioski i oceny;
- wartościuje i wskazuje miejsca niedookreślenia w tekście;
- wykorzystuje motywy literackie we własnej twórczości;
- samodzielnie dostrzega sens naddany utworu;
- precyzyjnie określa problematykę utworu;
- ma własne zdanie, którego potrafi dowieść;
- zna i dostrzega środki artystycznego wyrazu zawarte w wierszu i umie je zastosować we własnej twórczości;
- odróżnia kicz od prawdziwej sztuki;
- dostrzega sensory dosłowne i metaforyczne;
- swobodnie posługuje się symbolami, motywami, tworząc własne teksty kultury¹⁰.

Początkowo zaproponowałyśmy konkretne treści programowe, jednak już po pierwszym roku działalności uczniowie przejęli inicjatywę i samizadecydowali o tym, co chcą robić. Było to możliwe dzięki wstępnemu i podstawowemu założeniu o otwartości programu, która polegała na możliwości wprowadzania zmian przez uczestników zajęć. Wkonsekwencji drugim roku pracy przeżyliśmy prawdziwą rewolucję – szkolną Sturm und Drang. Z tego czasu pochodzą liczne wiersze, eseje i prace plastyczne dotyczące śmierci, samobójstw, braku bratniej duszy, alienacji, buntu i wielu negatywnych emocji¹¹. Wystarczy wymienić kilka tytułów: *Nienawidzę cię z całego serca* (esej), *Mysli samobójcy*, *Dlaczego...?* (wiersze) itp. W trzecim roku pracy w ramach „Stowarzyszenia Umarłych Poetów” uczniowie zaczęli powoli i co najważniejsze samodzielnie, dostrzegać pozytywne strony ludzkiej egzystencji. Powstał wówczas cały szereg utworów oscylujących wokół marzeń i tęsknot młodego człowieka, rozwijającego się emocjonalnie i duchowo. My jako autorki zaobserwowałyśmy: powrót do korzeni (m.in. powstał wspaniały esej zatytułowany *arkadyjski świat dzieciństwa*, w którym młodzi ludzie dostrzegli fakt wkraczania przez

---

10 Program artystyczno-literacki „Stowarzyszenie Umarłych Poetów” zbudowany jest według następującego schematu: strona tytułowa, wprowadzenie, które zawiera podstawę prawną, założenia ogólne wraz z mottem, charakterystyka odbiorców, autorzy programu, cele programu, które zostały podzielone na: cele ogólne, operacyjne, dla nauczyciela i dla ucznia, treści programu, pomoce dydaktyczne, osiągnięcia konieczne i ewaluacja. Do każdego programu dołączony jest szczegółowy plan pracy oraz harmonogram.

11 Pamiętamy, że odbiorcami programu są gimnazjaliści – młodzi, często zbuntowani ludzie, którzy przechodzą w tym wieku bardzo trudny okres związany z dojrzewaniem. Wiek gimnazjalny to czas poszukiwania własnej tożsamości, odnajdywania się w nowych rolach i poszukiwania sensu życia. W tym trudnym okresie należy wyciągnąć do młodego, zbuntowanego, ale jednocześnie inteligentnego, znajdującego swoje potrzeby i zainteresowania człowieka, pomocną dłoń. Trzeba mu pomóc w kształtowaniu jego własnej osobowości, skierować na właściwą drogę postępowania, ukierunkowywać i wspierać, dając możliwość samodzielnego działania i uzewnętrzniania emocji. Własna twórczość zdaje się być tu najlepszym rozwiązaniem.

nich w dorosłość) i swoiste zainteresowanie światem wartości pozytywnych. Gimnazjaliści dostrzegli specyfikę najważniejszej wartości w życiu człowieka, jaką jest miłość. Zaczęły pojawiać się teksty bardzo głębokie, skomplikowane pod względem formy, często dotykające bardzo złożonych sytuacji życiowych, takich jak aborcja czy eutanazja. Duży odsetek utworów dotyczył kręgu wartości, takich jak: wolność, tolerancja, odpowiedzialność itp. Uczniowie samodzielnie podzielili się na dwie sekcje: plastyczną oraz literacką, by oddawać się swoim pasjom, jednocześnie, nabywając różnorodnych umiejętności. Stali się bardziej twórczy i kreatywni.

Kolejny rok przyniósł zainteresowanie dramą i teatrem. Zgodnie z sugestiami naszych podopiecznych i wychodząc naprzeciw ich zainteresowaniom, wprowadziłyśmy nową dyscyplinę, jaką jest tworzenie przedstawień teatralnych – od początku do końca, czyli od napisania scenariusza do realizacji scenicznej¹². Zaproponowałyśmy teatr żywy i teatr kukiełek. Przy czym zdecydowanie większą popularnością cieszył się teatr żywy, w którym uczniowie mogli realizować się w różnych rolach, np. scenarzysty, kostiumologa, reżysera i aktora. W swoich założeniach preferujemy zaczerpniętą rodem z dwudziestolecia międzywojennego ideę teatru samorodnego¹³.

Trzeba zaznaczyć, że bodźcem do twórczej zabawy z teatrem stała się przeprowadzona przeze mnie lekcja otwarta, podczas której powstała parodia „Dziadów” cz. II – uczniowie obrzęd wywoływania duchów przenieśli do szkoły. Bohaterami zostali, m.in. kujon, uczeń słaby, w funkcji Guślarza wystąpił absolwent, zaś w roli Widma złego Pana – nauczyciel dręczyciel. Zaklęcie również zostało dostosowane do warunków szkolnych, a przywoływane duchy zniknęły zastraszone „licem dyrektorki”. Tak przygotowana trawestacja dzieła na życzenie uczniów została wystawiona w czasie promocji szkoły. Członkowie „Stowarzyszenia Umarłych Poetów” dopisali reklamowy wierszyk i stworzyli mini-spektakl reklamujący placówkę. To wydarzenie zapoczątkowało całą lawinę własnych utworów uczniów. Gimnazjaliści zaczęli bawić się słowem, tworząc: drobne fraszki, wierszyki, wreszcie dłuższe formy, zwykle przedstawienia teatralne, w tym jednoaktówki, np. *Brytol i Gryzelda*, czyli jak wydać za mąż ciocię Zenię – utwór, którego bezpośrednią inspiracją była *Zemsta* Aleksandra Fredry. Kolejne przykłady tego typu twórczości uczniowskiej, to: groteskowe spektakle inspirowane lekturą takich utworów jak: *Ferdydurke* Witolda Gombrowicza czy *Wesele w Atomicach* Mrożka. Inny – to całkowicie samodzielna sztuka *Homo sum – człowiekiem jestem – ostrzeżenie* – spektakl trzech aktorów, poświęcony trzem etapom życia ludzkiego – młodości, dorosłości i starości,

---

12 Do programu dołączamy kolejne motto, tym razem są to słowa G. Turnaua: Ta drabina to schody do nieba, / a ta miska nad schodami to księżyc / tamten miecz to zwyczajny pogrzebac / a z garnków są helmy rycerzy. Lecz kto w te czary nie uwierzy? (...) To jest teatr / A teatr jest po to, żeby wszystko było inne niż dotąd. / Żeby iść do domu w zamyśleniu, w zachwycie. / I już zawsze odtań księżyc w misce widzieć...

13 Więcej o teatrze szkolnym można przeczytać w księdze pokonferencyjnej w artykule Małgorzaty Latoch-Zielińskiej, Agnieszki Piwnickiej-Jagielskiej *Od własnego pomysłu do samodzielnej realizacji. Idea teatru samorodnego we współczesnej szkole*. Zielona Góra 2010, s. 303-313

oparty na grze światła i sile dźwięku oraz efekcie tzw. lustrzanego odbicia, w którym mogła przejrzeć się bohaterka, rozmawiająca z własnym sumieniem. Nadmienić należy, że jednym roku działalności powstało ok. 20 sztuk teatralnych¹⁴.

Od kilku lat kształt programu nie zmienia się. Nasze koło skupia bowiem różnorodne grupy uczniów, spotykających późnym popołudniem w pomieszczeniu stylizowanym na młodopolską kawiarenkę z obowiązkową gorącą czekoladą w roli głównej, by realizować swoje pasje, rozwijać talenty, wyrażać własne poglądy i opinie. Rozwijają się intelektualnie, emocjonalnie i – co szczególne – zazwyczaj po trzyletnim cyklu sami dostrzegają postęp w rozwoju własnej osobowości.

Moim zdaniem, tak skonstruowany program przynosi uczniom wiele korzyści. Gimnazjaliści nabywają wielu umiejętności, uświadamiają sobie własne predyspozycje, rozwijają talent, przełamują kompleksy i zahamowania, wzrasta ich poczucie wartości, stają się bardziej twórczy i kreatywni. Bardzo często uczestniczą w różnego rodzaju konkursach, w których zdobywają kolejne cenne doświadczenia i uczą się przyjmować krytykę jednocześnie, dokonując samooceny.

---

14 Szczegółowe omówienie dwóch programów: Dyskusyjnego Klubu literackiego oraz Stowarzyszenie Umarłych Poetów wraz z przykładami utworów gimnazjalistów znajdzie się w tomie pokonferencyjnym Akademii Siedleckiej (artykuł „Twórczość niejedno ma imię... – o ciekawości poznawczej, wrażliwości na problemy świata i ludzi oczami gimnazjalistów, czyli o realizacji założeń pedagogiki twórczości we współczesnej szkole”. w druku).